

אחרי 120

כיצד לכתוב צוואה, האם ניתן

לערער עליה ומה עושים כאשר

היא מקפחת / עו"ד נורית פיש

העגל החיים מתחיל כידוע בלידה ומ־סתיים במוות, שלעיתים מגיע בנסיי־בות בלתי צפויות. כאן נכנס לתמונה נושא הצוואות. חוק הירושה קובע, כי ניתן לה־תנות עליו בדרך של עריכת צוואה, וההסדר שני־קבע בחוק חל במקרה שלא נכתבה צוואה.

אם אדם מעוניין לחלק את עזבונו שלא בהתאם לחוק הירושה, עליו לערוך צוואה על פי התנאים הקבועים בחוק הירושה. אדם שלא ערך צוואה, או שצוואתו התבטלה לאחר מותו מסיבה כלשהי, יחולק עזבונו בין קרוביו על פי דיני הירושה.

סוגי הצוואות האפשריים

חוק הירושה מורה על ארבעה סוגי צוואות.

- צוואה בכתב יד, אשר חייבת להיות כולה בכתב ידו של המצווה. אם הצוואה כוללת כתב יד אחר, היא תבטל. בהליך אישור הצוואה יהיה צורך להוכיח שמדובר בכתב ידו של המנוח. לעיתים די בתצהיר אדם המכיר את כתב ידו של המצווה, ואם מתעוררת מחלוקת - יש צורך בחוות דעת גרפולוגית.
- צוואה ערוכה ומדפסת בכתב בפני שני עדים אשר אינם בעלי עניין או נהנים מהצוואה.
- צוואה בפני רשות, כלומר שופט, דיין, רשם, נוטריון או התייצבות של המצווה עצמו בפני אחד מאלו. במקרים אלו יודא הגורם לו הוגשה הצוואה, כי זוהי כוונתו של המצווה.
- צוואה בעל־פה, היא צוואת "שכיב מרע". היא חייבת להיאמר בפני שני עדים על ידי המצווה במצב בו הוא חושש שהוא עומד למות, או לפחות מאמין שהוא עומד למות. גם כאן, טוב אם עדים אלו לא יהיו בעלי עניין כלשהו בצוואה. לצוואה יהיה תוקף אם המצווה נפטר בתוך חודש. אם למרבה המזל מצבו השתפר, יהיה עליו לערוך צוואה חדשה.

הכותבת מומחית לדיני משפחה וירושות.

הצורה החיצונית של הצוואה חשובה מאוד לאור העובדה, שבניגוד לכל מסמך משפטי אחר הדורש הבהרה, במקרה של צוואה, המצווה כבר אינו נמצא על מנת לברר עימו מהו רצונו האמיתי. לפיכך, העניק המחוקק חשיבות עליונה לצורה של הצוואה ולהעדר פגמים צורניים

צוואתו של ויליאם שייקספיר בכתב־יד. רק החתימה היא של שייקספיר עצמו

מבחן הניצב לעיני בית המשפט הוא השאלה אם מדובר באמת ברצון המצווה.

פגם צורני בצוואה המקרה של גברת ק'

הצורה החיצונית של הצוואה חשובה מאוד לדרך העובדה, שבניגוד לכל מסמך משפטי אחר הדר־רש הבהרה, במקרה של צוואה, המצווה כבר אינו נמצא על מנת לברר עימו מהו רצונו האמיתי. לפיכך, העניק המחוקק חשיבות עליונה לצורה של הצוואה ולהעדר פגמים צורניים.

במקרה שיש פגם צורני בצוואה, היא אינה מתבטלת, אלא משתנה משקל הראיות המוטל על המתנגד לקיומה. עם זאת, עם כל הכבוד לחשיבותה של צורת הצוואה, גם בסוגייה זו מצא לנכון בית המשפט להתגמש ולראות את רצונו האמיתי של המצווה ולהעדיפו על המסגרת הנוקשה של צורה ולהעדיף את המהות. כך למשל במקרה הטראגי של פסק דין המכונה "פסק דין ק". גברת ק' המנוחה סבלה

מנחת זרועו של בעלה, שהיה אלים ונהג בה ובבתם היחידה בצורה אכזרית עד כי חפצה במותה. במר ייאושה החליטה לשים קץ לחייה, נטלה את בתה והסתגרה בקומה העליונה של בית מלון.

לפני שקפצה אל מותה ביחד עם בתה, שאותה לא חפצה להשאיר בידי בעלה, נטלה את רכושה. לרוע המזל לא הוסיפה את התאריך ולא חתמה כפי שהיה עליה לעשות על מנת שה־מסמך יהפוך לצוואה.

בסיבוב הראשון זכה הבעל בתביעתו לזי־כות בעזבונה, בטענה שהמסמך עליו חתמה לא מהווה צוואה ועל כן הוא הירש החוקי. בית המשפט העליון קבע בצער רב, כי הצדק עמו ופנה בקריאה נרגשת למחוקק לתקן את החוק. ואכן, חוק הירושה תוקן באופן המאפשר לבית המשפט לראות מסמך שאינו עונה על דרישות החוק כאילו הוא צוואת המנוח, אם השתכנע באמת ובתמים, כי זהו רצונו האמיתי של המצווה. הגישה גמישה ועניינית והיא מא־

במקרים בהם אנשים ציוו את רכושם למטפלים בהם היו תלויים לחלוטין, בית המשפט בוחן היטב (עד כמה שניתן לעשות זאת בדיעבד) האם מדובר בהכרת תודה או בתלות. הגישה הרווחת היא, כי במקרים בהם נושלו הילדים לטובת גורם מטפל, הנטל על מבקש קיום הצוואה גבוה יותר מאשר על המ־בקש לבטלה.

פשרת לבית המשפט להגיע לתוצאה צודקת ותואמת את רצון המת, גם אם לא עמד בדרי־שות הצורניות שקבע המחוקק.

השפעה על המצווה: מטפלים חול ילדים

כאמור, המבחן המרכזי הוא מה היה רצונו האמיתי של המצווה. לכן, במקרים מסויימים מגיע בית המשפט למסקנה, כי מי שאינו כשיר מבחינה נפשית או נתון להשפעה בלתי הוגנת או תלוי תלות מוחלטת באדם שלטובתו נכת־בה הצוואה, לא ערך אותה מתוך רצונו החופשי ולכן צוואה זו תיפסל. בית המשפט להשתכנע, כי בעת שערך המצווה את צוואתו, אכן לא יכול היה לפתח רצון עצמאי ואמיתי משלו.

כך למשל במקרים בהם אנשים ציוו את רכושם למטפלים בהם היו תלויים לחלוטין. בית המשפט בוחן היטב (עד כמה שניתן לעשות זאת בדיעבד) האם מדובר בהכרת תודה או בתלות. הגישה הרווחת היא, כי במקרים בהם נושלו

הילדים לטובת גורם מטפל, הנטל המוטל על מבקש קיום הצוואה גבוה יותר מאשר על המ־בקש לבטלה.

לעומת זאת, במקרה בו העדיף המצווה את אחד הילדים שטיפל בו בעוד האחרים נמנעו מלעשות זאת, יצטרך בית המשפט לקבוע אם מדובר בהכרת תודה, או בניצול מצב של תלות מוחלטת שיש בה כדי ביטול רצונו של המצווה ומילוי רצונו של אותו יורש ולאו דווקא רצון חר־פשי של המצווה.

מי שהיה מעורב בעריכת הצוואה או נטל חלק פעיל בהכנתה יהיה פסול מלרשת. מובן, שוב, שבמהלך השנים התמודד בית המשפט עם מצבים גבוליים, בהם הנהנה על פי הצוואה היה מעורב בתהליך הכנתה, היה גורם פעיל ביצירת הקשר בין עורך הדין לבין המצווה או שהיה זה שהוביל את המצווה למשרדו של עורך הדין. הדברים אינם תמיד חד־משמעיים ולא כל מער־רבות פוסלת, אך בהחלט יכולה להזיק.

הוראות צוואה שבית המשפט לא נתן להן תוקף

יש מקרים בהם בית המשפט קובע שאין לקיים צוואה הכוללת הוראות שלא ניתן לקיימן. אם ניתן לקיים את הצוואה תוך התעלמות מאותם סעיפים, אזי יעדיף בית המשפט לקיים את הצ־וואה ללא סעיפים אלה.

כך למשל במקרה בו קבע המצווה, כי אם מישהו מהצדדים יעז להתנגד לפעולה כלשהי של מנהלי העיזבון שמינה, הוא ינושל מחלקו בירושה. בית המשפט אישר לקיים את שאר הוראות הצוואה אך פסל סעיף זה, בנימוק שקיומו יתן כלי בידי מנהלי העיזבון לעשוק את שאר היורשים ויאפשר להם לעשות בעיזבון כב־תוך שלהם.

בית המשפט אימץ בשנים האחרונות לנו־שא הצוואות עקרונות משטח דיני החוזים, בהם עשה שימוש רחב יותר בראיות חיצוניות כמכ־שיר להגיע אל חקר רצונו האמיתי של המצווה, וזאת במטרה לממש רצון זה. ///